

Türk Dizilerinin Tarih Kurgusu: *Muhteşem Yüzyıl, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman**

The History Fiction of Turkish TV Series: *Muhteşem Yüzyıl, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman*

Fatma Murat, Tarihçi, Bağımsız Araştırmacı,

E-posta: ffatmamurat@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0001-7286-2265

Gökhan Gökgez, Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi,

E-posta: gokhangokgez@gantep.edu.tr,

ORCID ID: 0000-0002-9072-4015

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Anahtar Kelimeler:

televizyon, medya,
tarih, Türk dizileri,
ideoloji

Bu çalışma, Türk dizilerindeki tarih anlatısını ele alan ve bu doğrultuda farklı televizyon kanallarında yayınlanan üç dönem dizisine odaklanan bir temsil araştırmasıdır. Örnek olarak alınan *Muhteşem Yüzyıl, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman* dizilerinde büyütülen hikâye gerek tarihsel gerçekliğin bütünü gerekse de hükümdarların konumu açısından mukayeseli olarak incelenmiş ve en nihayetinde ortaya çıkan televizyon gerçekliğinin içerimlerine ulaşılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş, yükseliş ve düşüş dönemlerini ele alan bu üç televizyon dizisinin anlatısına genel olarak bakıldığında, sahici tarihsel gerçeklerden farklı bir güzergâhı takip ettiği görülmektedir. Dizilerin yayımlandığı kanallarının kurumsal niteliği ve yayın politikaları, televizyon kanallarının ilişkili olduğu izleyici kitlesinin kültürel özellikleri, medyanın ekonomi-politiğine de bükülecek biçimde daha fazla reyting/reklam için izleyiciyi gıdıklayan ve çoğunluk izleyicinin kültürel kodları ile onun tarih sahnesindeki tekabülünü yücelten bir medya söylemi, kendi geçmişiyi medya üzerinden melankolik bir ilişki kuran ve bu vasıta ile mevcut gündelik hayatın yükünü telafi eden izleyici profili, en nihayetinde ülkedeki politik iklim, tarihsel gerçeklik ile televizyon gerçekliği arasındaki bu mesafenin temel motivasyonları olarak okunabilir.

Abstract

Keywords:

television, media,
history, Turkish series,
ideology

This is a representational study that deals with the historical narrative in Turkish TV series and focuses on three period series that are broadcast in this direction on different television channels. The stories expanded in the series *Muhteşem Yüzyıl, Payitaht Abdülhamid* and *Kuruluş Osman* were compared and examined both in terms of historical reality and the position of the sultan, and finally the implications of the emerging television reality were reached. If we look at the narrative of these three television series, which deal with the founding, rise and fall of the Ottoman Empire, in general, we find that it differs from the real historical facts. The institutional nature and broadcasting policies of the channels on which the TV 's series are aired; the cultural characteristics of the audiences with which the television channels are associated; a media discourse that tickles audiences for more ratings/ advertising and glorifies the cultural codes and correspondences of the majority audience on the stage of history in a way that switches over to the political economy of the media; the audience profile, which builds a melancholic relationship with its own past through the media and in this way compensates for the burden of contemporary everyday life, and finally the political climate in the country can be read as the main motivations for this distance between historical reality and television reality.

*Bu çalışma, temel olarak Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Gökhan Gökgez danışmanlığında Fatma Murat tarafından hazırlanan "Medyada Tarihin Temsili: 'Muhteşem Yüzyıl' ve 'Payitaht Abdülhamid' Dizileri Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmekle birlikte, güncel bir örnek olarak "Kuruluş Osman" dizisini içine alacak biçimde genişletilmiş; bu vesileyle hem daha geniş bir tarihsel hatta uzanırken hem de daha kapsayıcı bir çerçeveye bağlanmıştır.

Başvuru Tarihi: 03.04.2022

Yayına Kabul Tarihi: 21.06.2022

Murat, F., Gökgez, G. (2022). Türk dizilerinin tarih kurgusu: *Muhteşem Yüzyıl, Payitaht Abdülhamid, Kuruluş Osman*. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KİAD)*, (8), 130-150.

Giriş

Kitle iletişim araçları günümüzde insan hayatının vazgeçilemez birer parçası haline gelmiştir. Teknolojinin hızla ilerlemesiyle beraber çeşitliliği artan bu araçlar günlük hayatın içinde daha fazla yer kaplamaya başlamışlardır. Kitle iletişim araçları arasında kolay ulaşılabilir olması, hızlıca tüketilebilmesi ve diğerlerine nazaran geniş bir alana yayılması televizyonu daha popüler hale getirmiştir. İnsanlar haber almak, bilgi edinmek ve eğlenmek amaçlarıyla televizyon ekranı karşısında daha çok zaman geçirmeye başlamıştır. Televizyon bireylere içinde yaşadıkları dünya hakkında bilgi verirken, onların boş zamanlarını doldurabilecek bir araç konumuna da gelmiştir.

Televizyonda yayın yapan kanalların sayısı arttıkça aralarındaki rekabet de güçlenmiş, bu doğrultuda izleyicileri kendi ekranlarına bağlayacak yeni konuların arayışına girilmiştir. Toplumların en önemli kültürel öğelerinden biri olan tarih de zamanla ekranlarda daha çok yer almaya başlamıştır. Toplumun en önemli yapısal unsurlarından biri olan tarih aynı zamanda toplum bilincinin oluşmasında da etkin bir rol oynamaktadır. İnsanlar içinde yaşadıkları toplumun tarihini merak eder ve bilmek isterler. Bunu yaparken de hem kendilerini yormayacak hem de aynı zamanda öğrenirken eğlenmelerini sağlayabilecekleri bir araç olarak televizyon hiç kuşkusuz son derece işlevseldir. İnsanlar öğrenme sürecini sıkıcı buldukları tarihi kitapların arasında boğulmadan, bilgiyi görsel unsurlarla ve eğlenceli bir şekilde sunan televizyonu tercih ederler. Bütün bu nedenler tarih ve televizyon ilişkisini cazip hale getirmektedir.

Son yıllarda yerli dizi senaryolarında tarihi içerikli yapımların sayısındaki artış dikkat çekmektedir. Tarih konusu Türk dizileri için popüler bir alan haline gelmiştir. Tarihi konu alan dizilere olan ilgi *Muhteşem Yüzyıl* dizisiyle başlamıştır. Bu dizinin hem yurt içinde hem de yurt dışında büyük başarılar elde etmesi tarihi yapımların daha da artmasında etkili olmuştur. *Muhteşem Yüzyıl*, her ne kadar Osmanlı Devleti'ni yanlış temsil ettiği yönünde eleştiriler olsa da ve hatta buna karşıt konumlanan *Diriliş Ertuğrul*, *Payitaht Abdülhamid* gibi temsilleri işaret eden yapımlar ortaya çıksa da bütün olarak bakıldığında tarihi dizilerin yayın hayatları boyunca sağladıkları başarı ve izleyicilerin gösterdikleri teveccüh yeni yapımların da önünü açmıştır.

Bununla birlikte televizyonda tarihin daha çok yer bulması beraberinde cevaplanması gereken bazı sorular da yaratmıştır. En temelde bu diziler tarihsel gerçeklerin ne kadarını temsil etmekteledir? Tarihi diziler ve gerçekliğin yeniden kurgulanması sürecinde politik ve kültürel çıkarların etkisi nedir? Tarihi dizilerle ilgili sorulabilecek en önemli sorulardan olan “tarih temsilinin gerçekliği” bu çalışmanın da çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Tarih ve İdeoloji

Tarih, en basit ifadeyle “geçmişin bilimi” olarak tanımlanır. Ancak bu tanımlama eski ve eksik bir tariftir. Annales Okulunun kurucu isimlerinden olan Marc Bloch, tarihin eksik olan bu tanımlamasına ek yaparak “zaman içinde insanların ilmi” ifadesini kullanmıştır. Amerikalı tarihçi Turner ise tarihi “geçmişten bize ulaşan, günümüzde ortaya çıkan, tenkitçi ve yorumcu bir anlayışla incelenen kalıntılar” şeklinde ifade etmiştir

(Kütükoğlu, 1990, s. 1). Fernand Braudel tarihi, “bütün tarihlerin toplamı, geçmiş, hal ve gelecekteki mesleki kabiliyet ve bakış açılarının bir araya gelmesi” olarak tarif etmektedir (Kütükoğlu, 1990, s. 2).

Tarih nedir? sorusuna verilen cevaplar zaman içinde çeşitlilik göstermektedir. Beratlı (2006, s. 3) ise bu soruya başka sorularla karşılık vermiştir:

“Geçmişteki ‘büyük adamların’ maceralarının anlatıldığı bir menkıbeler silsilesi mi? Ulusların geçmişte ne gibi kahramanlıklar yaptığını anlatarak, bugünkü sefaletlerini unutmalarına yarayan bir efsaneler toplamı mı? Yoksa bir hamaset edebiyatı mı? Bugünkü politikacıların güncel iddialarına kanıtlar arayarak onları haklı çıkarmaya çalışan bir uğraş mı? Toplumsal sınıfların nasıl oluşup geliştiğini anlatan bir ideolojik gayretkeşlik mi? Yoksa geçmişte her ne olduysa onu doğru anlayıp, kendi dimağının süzgecinden geçirerek, gelecekte de neler olabileceğine değin kendinize ait bir projeksiyon oluşturma çabası mı?”

İnsanlar kendi düşüncelerine uygun bir soruyu seçip, diğerlerini görmezden gelse de tarih bunların hepsidir (Beratlı, 2006, s. 3). Anlaşıldığı üzere tarihçilerin geçmişte olan her olayı anlatmaları imkansızdır. Bu durum tarihçinin seçim yapmasını zorunlu kılar. Öyleyse “tarih” yalnızca tarihçilerin dikkatini çekmiş olan ve bilinmesi gerektiğini düşündüğü şeylerin aktarımıdır (Arnold, 2007, s. 19).

Arnold (2007), tarihi tarihçilerin seçimleri olarak yorumlamış. Bu tanımlama tarih alanında çalışmalar yapanların karşısına bir başka soru çıkarmaktadır: Tarihçiler bu seçimleri neye göre yapar? 19. yüzyıla kadar tarihçiliğin belli kalıplar içinde kaldığı düşünülürse iktidar ve ideoloji eksenli bir tarih yazıcılığından bahsetmek mümkündür. Örneğin Osmanlı’ya baktığımızda devletin resmi tarihçileri olan vakanüvisler devletin maaşlı memurlarıydı. Bu durum tarih yazımında iktidarların etkili olabileceği fikrini akla getirmektedir. Tarih geçmiş dönemlerde egemen olanın mahiyetinde yazılmış olabileceği gibi günümüz iktidar ve ideolojilerine göre de yorumlanıp sunulabilmektedir.

Paul Thompson, tarihi çalışmaların asıl nedeninin toplumsal bir amaca dayandığını söylemektedir. Tarihin geçmişte sözlü gelenek ve yazılı kronikleri kuşaktan kuşağa aktarması, günümüz tarihçilerinin devlet tarafından desteklenmesi, çocuklara okullarda verilen tariheğitimi, popüler tarih eserlerinin çoğalması hep bu nedenden kaynaklanmaktadır (Thompson, 1999, s. 1). Rejimleri birbirinden farklı olsa da bütün devletler okullarında bir miktar tarih öğretirler. Okullarda öğretilen tarihin amacı toplumların kendi ülkelerini onaylamaları, var olan düzenle gurur duymalarını sağlamaktır (Hobsbawm, 2009, s. 42).

Milliyetçiliğin de hammaddesi tarihtir. Geçmiş, kimlik temelli ideolojilerin asıl ögesini oluşturur. Eğer amaca uygun bir geçmiş yoksa böyle bir geçmiş kolaylıkla yeniden yaratılabilir (Hobsbawm, 2009, s. 6).

“Ernest Renan’ın yüz yıl kadar önce söylemiş olduğu gibi: ‘Tarihi çarpıtmak bir ulus olmanın asli ögesidir.’ İşte bu tür mitolojileri yıkmak meslekten tarihçilerin işidir, tabii ideoloğların köleleri durumuna düşmekten hoşnut olmadıkları sürece –ama korkarım ulusal tarihçiler genellikle böyle bir eğilim içindeler. Bu, tarihin bize çağdaş toplum hakkındaki anlatacaklarına önemli –olumsuz da olsa- bir katkıdır. Zaten tarihçiler, tarihin kasıtlı olarak çarpıtıldığını ortaya çıkardıkları için politikacılardan genellikle teşekkür almazlar”

(Hobsbawm, 2009, s. 31).

Jan Assmann da (2015, s. 60), kültürel bellekle ilgili yaptığı çalışmalarda tarihin önemini vurgulamaktadır:

“Kültürel bellek geçmişin belli noktalarına yönelir. Geçmiş onda olduğu gibi kalmaz, daha çok anının bağlandığı sembolik figürlerde yoğunlaşır (...) Efsaneler de hatırlama figürleridir. Ancak burada efsane ile tarih arasındaki fark göz önünde tutulmalıdır. Kültürel bellek için, gerçek değil hatırlanan tarih önemlidir. Hatta kültürel bellekte, gerçek tarihin hatırlanan tarihe ve ardından efsaneye dönüştüğü söylenebilir.”

Televizyon ve Tarih

Tarih geçmişle, geçmişteki insan ile ilgilenirken; televizyon daha çok bugünü, şimdiki zamanı konu alan bir araçtır. Buna rağmen tarih ve televizyonun ilgilendikleri ortak noktalar da vardır. Gazi (2010, s. 40-41), tarihin konu aldığı geçmişin herhangi bir geçmiş olmadığını dile getirir. Tarihin ilgilenmek ya da ulaşmak istediği geçmişin, diğer geçmiş örnekleri arasında kendisine has bir ışıltıya sahip olması gerekir. İşte tarih ve televizyonun ilgilendiği ortak noktalardan bir tanesi ışıltılı olana ilgi duymalarıdır.

Tarihin, televizyonda bu kadar geniş alan bulmasının bir diğer nedeni de toplumların tarih merakıdır. Bilis'e göre (2013, s. 24) toplumlar ortak değerler üzerine inşa edilir. Bu değerlere baktığımızda ortak dil, ortak din, ortak kültür gibi kavramlara ilaveten ortak tarihi de sayabiliriz. Ortak tarih toplumları ayakta tutan kolektif bilincin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Toplumlar varlıklarını sağlamlaştırabilmek ve geleceklerini güvence altına alabilmek için ortak değerler dediğimiz dil, kültür vb. eğitim vermekle birlikte bir tarih bilincini de bireye aktarmaktadır. Bu aktarım insanlarda tarih merakı uyandırmaktadır. Dolayısıyla insanlar tarihlerini öğrenmek için tarihi kitapları, tarihi dergileri okumakta, tarihi belgeselleri, programları ve dizileri izlemektedir. Televizyon da toplumların bu yönelişine cevap vermekte ve program türlerine tarihsel konuları dahil etmektedir.

Ünsal Oskay (2014, s. 147), televizyon belgeseli ve dramatize edilmiş tarihi diziler üzerine çalışan kuramcılar arasında, televizyonun “tarih yiyen bir makineye” döndüğü görüşünün kabul edildiğini söylemektedir. Televizyonun “tarih yeme yöntemleri” arasında en çok bilineni veya en yaygın olanı olarak niteleyebileceğimiz olanı, tarihin bugünün insanının merak ettiği, ilgi duyduğu, sevdiği, korktuğu, olumlu bulduğu kısacası günümüz insanının aradığı yönlerini ortaya çıkaracak biçimde vermesidir.

“Bugünün insanı, bugünkü reel-toplum yaşamının etiği içinde insanların birbirleriyle ne gibi ‘değerler’ için yarışıp kavga ettiğini, insanın insandan neden ve ne için korktuğunu, insanın insan karşısındaki toplumsal konumunun nedenlerini nasıl ‘biliyor’ ise; bugünün insanı toplumsal yaşamdaki ilişkilerinde başka insanlardan ya da gündelik hayatın akışı içinde her zaman rastlamadığı ‘yeni’ ve ‘yabancı’ öğelerden neden ve niçin korkuyorsa; bugünün insanı ‘aşk’ deyince, ‘başarı’ deyince, ‘erk’ deyince, ‘mutluluk’ deyince, ‘eğlenmek’ deyince ne anlıyorsa TV’nin belgesel/tarih dizilerinde de bunları bulmaktadır” (Oskay, 2014, s. 145-146).

Tarih, kitle iletişim araçlarının elinde, tüketilebilir bir “şey”e dönüşmüş görünüyor. Kitleleştirilen ve kullanıma sunulan yalnızca imajlarımız değil aynı zaman da tarihimiz de “kitleseleştiren” yığınına dönüşmüş durumda. Tarih değişen tüketim kalıplarına göre yeni baştan düzenleniyor, kurgulanıp bu kalıplara uygun hale getiriliyor (Emir, 2003, s. 150-151).

Tarihteki önemli kişiler televizyon karakterine dönüşürken basmakalıp roller üzerinden temsil edilmektedir. Oskay (2014, s. 156) bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“Kleopatra, Roma dünyasındaki iktidar kavgalarından yararlanarak kendi Sami kökenli hanedanının saltanatını korumaya çalışan ‘kendince mahir’ bir hükümdardan çok, Nil nehrinde ‘Aşk Gemisi’ ile döneminin V.I.P.’lerini gezdiren bir ‘turizm acentası’ ya da her gördüğü ‘koyda’ çimmeden duramayan bir ‘sefahat çiçeği’ olarak; Napolyon, aşkta aradığını bulamamış bir ‘aşık’; Roosevelt, ‘iyi niyetli, fakat hastalığının etkisiyle kafası fazla çalışmayan’ bir devlet adamı olarak verilmektedir (...) Aynı şey, Boxerler, Kızılderililer, Meksikalılar, Almanlar, Ruslar, Vietnamlılar, Çinliler, Araplar, Doğulular, İlkeller, egzotik olan şeyler, yeni ve farklı olan şeyler için de yapılmaktadır; bütün bunlar, yaşanan günün gereklerine göre, zalim, desiseci, sözüne güvenilmez, tenperest, uyuşuk, pis, din düşmanı, dinsiz, geri kalmaya mahkum, güçlü fakat aptal, köle ruhlu, uygarlık düşmanı vb. olarak gösterilmekte; her ‘yabancı’ öge, alışılmışın, ‘bizim’ sayılanın ‘doğruluğunu’, bilinen ‘haklılığını’ canlı tutmak, pekiştirmek için kullanılmaktadır.”

Buna göre televizyonda tarih diye sunulan şey, aslında günümüz insanın ihtiyaçlarını karşılamak için program türlerine serpiştirilmiş ve dramatize edilmiş kesitlerden başka bir şey değildir; çoğunlukla reytingin isteklerine göre hareket etmektedir. Anlatımını oluştururken izleyicilerin istek ve beklentilerine göre bir tarih sunumu gerçekleştirilmektedir. Gazi’ye göre (2010, s. 44); televizyondaki tarihin reytingin isteklerine göre belirlenmesinin yanı sıra, bir diğer amacının da izleyicinin ‘hatırlama’ maksadı ile geçmişe ufak bir yolculuk yapmasını sağlamaktır.

İnsanların televizyon izleme nedenlerinden biri de günlük hayat koşuşturmasını unutmaya ve rahatlamaya imkân sağlamasıdır. Bu nedenle izleyiciler için kolay anlaşılır ve içinde kendilerinden bir şeyler bulabilecekleri bir tarih gösterimi tercih edilir. Oskay’a göre bu tercih;

“...Hem TV izleyicisine gündelik hayatın hızlı, yorucu, yarışmacı ve başkalarınca yönetilen ve yönlendirilen akışından sonra akşam eve geldiğinde ‘rahat’, ‘eğlenimci’ ve ‘bildik’ bir iç-mekan yaşamı sağlamakta; hem de, Theodor W. Adorno’nun belirttiği gibi, ‘1850’lerin kitle kültüründen farklı bir katılımcılık anlayışını kendisine temel almış bulunan bugünkü kitle kültürü yaşamı için yüzeyde ve açık olarak yapılan eski tarz unutmaya telkinine oranla psiko-dinamik açıdan çok daha etkin olan örtük bir unutmaya telkini’ oluşturmaktadır (Oskay, 2014, s. 148).

Oskay’a göre bireylerin magazinleştirilmiş tarih ile ilgilenmelerinin bir diğer nedeni reel hayatlarındaki sorunlardan kaçmaktır.

“Bu unutmaya telkini, bir yandan, günümüz kitle toplumu insanını reel-toplum hayatını işlikteki çalışma saatlerinin sonrasındaki serbest-zamanlarında kendi açısından düşünüp, değerlendirip kendi varoluşunu, hayatını, çağını ve toplumunu yargılamaktan ve bunun yol açabileceği ‘tehlikelerden’ kurtaracak olan ‘magazinleştirilmiş’ bir Tarih ile ilgilenme

biçimine kavuşmasını sağlamakta; bir yandan da, tıpkı gündelik yaşamında ampirik algılamalarının ona 'göstermekte' olduğu gibi, TV'de bir durağanlık olarak algıladığı sözde tarih aracılığı ile Tarih'in bir değişmezlik olduğunu savunan reel-toplumun ve onun gündelik yaşam pratiğinin telkinlerine uyumlanmasını kolaylaştırmış, bu konuda ona rehberlik etmiş olmaktadır" (2014, s. 148).

Televizyonun tarihi anlatma merakı gün geçtikçe daha da doyumsuz bir hal almaktadır. Öyle ki dünyada yaşanan büyük olayların üzerinden henüz hiç zaman geçmeden ve olaylar daha tam anlaşılmaşken bile eldeki bir senaryo ile kameranın kayıt düğmesine basmak için hazır beklenmektedir. Ancak televizyonun anlattığı -anlattığını düşündüğü- tarih, büyük ölçüde magazinleştirilmiş ve fragmanlara bölünmüş bir tarihtir. Popüler bir anlatıya yaslanan, dönemin hâkim görüşlerinden etkilenen ve seyirlik bir şeye dönüşmüş bir tarih anlatısı üzerinden tarih hakkında bilgilenmenin bir olanağı yoktur. Hal böyleyken, televizyon programları arasında tarihsel konuları odak alan belgeseller, tarih programları ve tarihi diziler gibi pek çok tür vardır. Ancak sayılarının eskiye göre artmasını söylemekle beraber tarih içerikli belgesel ve programların, diziler kadar ilgi gördüğünü söylemek zordur. Tarihi anlatan bu yayın türleri arasında en revaçta olanı tarih dizileridir.

Tarih Dizileri

Televizyon içerikleri arasında kendisine en çok yer bulan program türü diziler/dramalardır. Türkiye'deki son dönem dizi içeriklerine bakıldığında tarihi konu edinen pek çok yapım karşımıza çıkmakta; belirli bir tarihi dönemi, kişi veya konuyu televizyonda göstermektedir. İnsanların tarihlerini bilme merakı, tarihi şahsiyetlere ve kahramanlara duydukları ilgi bu tarz dizilerin yayılmasında etkili olmuştur. Tarihi diziler sayesinde geçmiş insanların evine taşınır; izleyici, arşivlere ve tarihi kitaplara boğulmadan tarihi kolay ve zahmetsiz bir şekilde elde etmiş olur (Gazi, 2010, s. 44).

"İlginç yaşam tarzları, mekanları vb. unsurların yanı sıra tarihi dizilerde kullanılan müzikler, oyuncuların kullandığı farklı jest ve mimikler, günümüz toplumsal yaşamında kullanılmayan davranış kalıpları ve toplumsal kuralların temsil edilmesi gibi etkenler de bu tür dizilerin ilgi çekiciliğini arttırmaktadır" (Bilis, 2013, s. 26).

Televizyon yapısı gereği gerçeğe en yakın kitle iletişim aracı olarak kabul edilmektedir. Bu algı televizyonda yayınlanan her türlü içeriğin seyircinin belleğinde gerçeğe yakın olarak kodlanmasına neden olmaktadır. Tarihi bir dizi, geçmişin kurgusunu ekrana o kadar canlı bir biçimde yansıtmaktadır ki algıda gerçekliği yeniden inşa etmekte ile zihinlerde kalıcı bir etki oluşturmaktadır. Tarihin bu yeniden kurgulanması sürecinde senaristin bakış açısı ve yorumu kadar, yapım ekibinin performansı ve hedef kitlenin beğenisi de ayrıca önemlidir. Yüksek reyting amaçlayan tarihi diziler, kimi zaman tarihi olayların seyirciyi çekebilecek yönlerini ön plana çıkarıp, diğer bütün yönlerini ihmal etmektedir (Yazıcı, 2014, s. 44-47).

"Belgesel tadında olan tüm geçmiş kaynaklı tarihi (dönem) diziler, aynı zamanda bir ortak tarih bilincinin oluşmasına katkıda bulunur. Bu anlamda geçmişten beslenen tüm TV dizileri, sinema, belgeseller tarihi gösterme, öğretme, hatırlatma özellikleri ile geçmiş bugüne taşırlar. Nostaljik dokunuşlarla hatırı sayılır bir şekilde senaryoya aktarılan tarih

dizileri, geçmişe sadakat düsturu ile yola çıkarlar. İşte bu iyi niyet çoğu kez yapılacak olumsuz eleştirilere karşı kask görevindedir. Tarih dizilerinin dayanağı her ne olursa olsun (çarpıtılmış, abartılmış, eksik) ‘gerçek’lerdir” (Gazi, 2010, s. 49).

Oskay, tarihi dizilerin izleyici üzerindeki etkilerini şu şekilde açıklamaktadır:

“‘Popüler’ bir tarih dizisi seyreden TV izleyicileri, ‘Tarih’i değil, ‘kendilerini’, ‘kendi zamanlarını’ seyretmiş; hayatın hep aynı, bilindiği gibi olduğuna; tarihin değişmez bir durağanlık olduğuna; geçmiş ile bugün arasında kayda değer bir değişiklik olmadığına; geleceğin de farklı olmayacağına inandırılmış (daha doğrusu, inanmaları kolaylaştırılmış) olur. Bu ise, izleyicilerin ‘Tarihin de gösterdiği gibi’ en iyi yaşama üslubunun, en üstün ve evrensel sayılabilecek değerlerin kendi toplumlarının değerleri olduğuna; birtakım acıları ve sorunları olsa bile, yaşanan hayatın, yaşama üslubunun ‘bulunabilecek’ en iyisi olduğuna inanmalarını sağlar. Tarih gibi gösterilen bu dizilerdeki ‘düşsel dünyanın’ izleyicileri ‘rahatsız eden’; izleyicilerden, kendilerine, hayata, ‘Tarih’e yeni bir gözle bakmalarını istemeyen bir söylem oluşturması, dizilerin bu olumsuz etkinliğini arttıran başlıca etmenlerden biridir” (Oskay, 2014, s. 147).

Tarihi dizilere gelen bir diğer eleştiride bu dizilerin işlevleriyle ilgilidir. Erman’a (2016) göre tarihi dizilerin en büyük işlevi, tarihi olay ve şahsiyetlere iktidarın istediği yönde yeni bir anlam yüklemesi ve bu yönde bir bakış açısı sağlamasıdır. Bir milletin tarihini anlatan diziler bu amaç ile senaryolarını oluştururken, tarihi olay ve kişilikleri iktidarın ideolojisini destekleyecek nitelikte ancak tarihi gerçeklere pek uymayacak bir şekilde yeniden tasarlarlar. Bu sayede aslında tarihte geçen bir olay rahatlıkla güncelle ve iktidarın istediği şekilde yorumlanabilir.

Buna rağmen tarihi dizilerin toplumda tarihe olan merakı arttırdığı görülmektedir. Bu noktada *Muhteşem Yüzyıl* dizisinin yayınlanması bir başlangıcı temsil eder, ardından Osmanlı Tarihini konu alan yapımların sayısı hızla artmıştır. *Muhteşem Yüzyıl* dizisine ilişkin Osmanlı Devleti’ni “yanlış” temsil ediyor eleştirilerine karşılık, tarihi “doğru” anlatmak iddiasıyla ortaya çıkan ve TRT’nin öncülük ettiği yapımlar birbirinin peşi sıra gösterime girmiştir. Bu doğrultuda *Diriliş Ertuğrul* dizisi seyirciden büyük beğeni alarak yayımlandığı sezonlarda zirveden düşmemiştir. *Diriliş Ertuğrul* dizisinin ardından aynı yapımcılar tarafından *Kuruluş Osman* devam dizisinin çekimlerine başlanmıştır. Bu dizilerin yanı sıra *Payitaht Abdülhamid*, *Uyanış Büyük Selçuklu* gibi yapımlar televizyonda izleyiciyle buluşmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada ulusal televizyon kanallarında yayınlanan tarih içerikli dizilerde tarihin nasıl temsil edildiği ve bu temsilleri etkileyen faktörlerin neler olduğu incelenmiştir. Tarihi dizilerde gösterilen kişi, olay ve olguların tarihsel gerçekliklere uygunluk dereceleri sorgulanmaya çalışılmıştır. Niteliksel içerik analiz yönteminin benimsendiği çalışmada örnek olarak alınan dizilerin belirlenen bütün bölümleri izlenmiş, belirlenen alt amaçlara göre analiz yapılmıştır. Niteliksel içerik analizi yapılırken, görsel veriler analiz edilmiş, metin çözümleme ve söylem analizi yaklaşımından faydalanılmıştır.

Bu doğrultuda farklı tarihsel dönemlerde yayınlanan üç farklı dizi örnek olarak

alınmış; *Muhteşem Yüzyıl* (2011-2014) dizisinin 139 bölümü (4 sezon), *Payitaht Abdülhamid* (2017-2021) dizisinin birinci sezonu (17 bölüm) ve *Kuruluş Osman* (2019-...) dizisinin 1., 2., 3., 4., 5., 36., 41., 46., 59., 60. ve 64. bölümleri izlenmiştir. Örnek olarak alınan dizilerdeki temsiller aşağıdaki alt başlıklara göre incelenmiştir:

1. Konu alınan dönemdeki tarihin temsili
2. Hükümdarların temsili

İncelenen dizilerin genel anlatısına bakıldığında; Muhteşem Yüzyıl dizisi Osmanlı İmparatorluğu padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın ve nikâhlı eşi Hürrem Sultan'ın hayatı, Hürrem Sultan'ın evlatları için giriştiği taht mücadelesi ve saray hayatı üzerine kurgulanmıştır. Yayın hayatına 5 Ocak 2011'de Show TV'de başlayan dizi, 4 Ocak 2012'de Star TV'ye transfer olmuştur. Dizi yayınlandığı ilk bölümden itibaren yüksek reytingler almış; yurtiçi ve yurtdışında büyük teveccüh görmüştür.

Payitaht Abdülhamid dizisi, Sultan Abdülhamid'in saltanatının 20. yılıyla başlar ve hükümdarlığın son 13 yılını konu alır. Abdülhamid, içeride başta Jön Türkler olmak üzere çeşitli muhaliflerle, dışarıda ise başta Birleşik Krallık olmak üzere Avrupalı devletler ile mücadele etmektedir. Diğer yandan devletin parçalanmasını önlemek için çaba göstermekte, özellikle Filistin ve Hicaz'ı korumak için dış güçlere karşı mücadele vermektedir. Yayın hayatına 24 Şubat 2017 tarihinde TRT 1'de başlayan dizi 4 Haziran 2021'de final yapmıştır.

Kuruluş Osman, Osmanlı Devleti'nin kuruluş hikayesinin anlatıldığı bir dizidir. Bu doğrultuda Osman Gazi'nin yaptığı mücadeleleri, Bala Hatun ile olan aşkını da içine alacak biçimde konu almıştır. Bu aşk vurgusu dizinin yurt dışı satışları için yapımcıları tarafından özellikle vurgulanmıştır. 20 Kasım 2019 tarihinde ATV kanalında yayınlanmaya başlayan dizi halen devam etmektedir.

Çalışmanın Bulguları

Tarihin Temsili

Türkiye'de yayınlanan dizilerin grafiklerine bakıldığında dramatize edilmiş hayatları konu alan dizilerin daha başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim örnek alınan dizilerin de tarihi gerçekleri ve kişilikleri resmi tarihteki gibi yansıtmak yerine popüler dramatisasyon biçimlerini kullandığı görülmektedir. Mevcut tarihi kaynaklarda daha çok siyasal tarih anlatılması, boşlukta kalan öznel tarihin dizi senaristleri tarafından belirli amaçlara göre yeniden yapılandırılmasını mümkün kılmıştır. Bu yeniden kurgulanma sürecinde hedef alınan izleyici kitlesinin beklentilerinin de etkili olduğu söylenebilir.

Muhteşem Yüzyıl dizisine bakıldığında, resmi tarih anlayışından farklı bir Kanuni Sultan Süleyman dönemi anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bilinen tarihi yaklaşımlarından farklı olarak Kanuni Sultan Süleyman'ın özel hayatı merkeze alınmış, harem hayatı ve kadınlar arasındaki iktidar mücadeleleri gösterilmiştir. Konusu itibarıyla tarihsel bir içeriğe sahip olsa da sunduğu temsillerde aşk, nefret, entrika, mücadele ve

aksiyon gibi unsurlar ağırlıktadır. Nitekim izleyiciye sunulan bu temalar günümüz popüler kültür ürünlerindeki ana temalar arasında da yer almaktadır. Dolayısıyla *Muhteşem Yüzyıl* dizisinin, her ne kadar tarihsel gerçekleri temel alsa da kullanılan dramatik unsurlar ve izleyicinin merak duygusuna seslenen öznel değerlendirmeler sebebiyle tarihsel gerçekliğe ilişkin farklı bir anlatıyı büyüttüğü söylenebilir.

Dizide tarihi kişilikler, resmi tarih anlatımlarından farklı olarak aşkları, korkuları, ihtirasları, zaafı ve pişmanlıkları ile anlatılarak izleyicilerin kolayca bağ kurabileceği bir temsil yapısı oluşturulmuştur (Bilis, 2013, s. 28). Zira izleyiciler, konusunu gerçek hayattan alan ve kendilerinden bir şey barındıran yapımlara ilgi duymakta, karakterlerle daha kolay bağ kurabilmektedir. Bu doğrultuda *Muhteşem Yüzyıl* dizisi tarihte iyi veya kötü olarak anlatılan ancak en nihayetinde sadece belirli yönleri ile var olan tarihi kişilikleri bütün yönleriyle vererek seyircinin belirli tanımlamaların dışına çıkıp, onları anlayabilmesine olanak sağlamıştır. Karakterlerin iç çatışmaları, hesaplaşmaları ve/veya vicdan azapları seyirciye gösterilmiştir. Ancak bu durum tarihi olay ve kişilerin öznel olarak değerlendirilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu sayede örneğin Hürrem, izleyicilerin bir kısmı için salt kötü bir karakter olmaktan çıkıp, kocasını elinde tutmaya çalışan aşık bir eş, çocuklarının geleceği için her türlü zorluğa karşı mücadele eden bir anneye dönüşmüştür.

Siyasal tarihten çok daha özel alanlara yoğunlaşan dizide dramatik anlatımı güçlendirmek için çatışma alanları oluşturulmuştur. Muhataplar değişse bile senaryo bu çatışma alanlarından beslenmiş ve yenilenerek devamlılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Dizide verilen çatışmaların en temelinde güç ve onu elde etme mücadelesi yer almaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti ve Batı dünyası arasında bir çatışma alanı oluşturulmuştur. Bununla birlikte kadın ve erkek çatışması da dizideki bir diğer hattı oluşturur. Bu çatışmayı motive eden gücün belirleyici unsuru saltanata sahip olmaktır. Saltanat gücüne sahip olan kadın ve erkekler diğerlerinden daha üstündür. Örneğin dizinin genel yapısına bakıldığında erkek egemen bir oluşum olduğu görülse de, hanedandan olan Hatice Sultan kocası İbrahim Paşa'dan daha güçlü bir konumdadır. Nitekim evliliklerinin ilk gecesinde diz çökerek karısının kaftanından öpmesi, İbrahim Paşa'nın bu üstünlüğü kabul ettiğini de göstermektedir.

Payitaht Abdülhamid dizisi de her ne kadar Sultan II. Abdülhamid'in 33 yıl süren saltanatının son 13 yılını konu alsa da bu dönemin tarihsel gerçeklerine sadık kaldığı söylenemez. Dizi, tarihi kişi ve olayları temel almakla birlikte ağırlıklı olarak kahramanlık ve aksiyon temalarını içermektedir. Genel olarak Müslüman ve Türk kimliğinin öne çıkarıldığı görülmekte; söylemler, giyim kuşam ve arka fondaki müziklerle bu durum desteklenmektedir. Dizideki karakterler iyi-kötü ikiliğinin bir tarafına mutlaka konumlandırılmaktadır; Abdülhamid ve destekleyenleri salt iyi olarak gösterilirken, karşılarında yer alan kişiler mutlak kötü olarak resmedilmiştir. Örneğin; meşrutiyet yanlısı olup Abdülhamid yönetimine muhalif olan kişiler ve zümreler kendi geleneklerinden kopmuş, Türk ve İslam değerlerinden uzaklaşmış olarak görülmektedir. Yine bunlar yabancı devletlerin etkisinde kalmış, onların kışkırtmaları sonucu kendi devletlerine isyan eden kişiler olarak temsil edilmiştir. Dizideki düşmanlar aynı zamanda

Abdülhamid'in nazarında millet, din ve devlet düşmanlığı yapan guruplardır. En gerideki asıl düşmanlar ise Osmanlının parçalanmasını isteyen İngiltere, Rusya ve Fransa gibi büyük devletler olarak işaret edilmiştir. Bu devletlere karşı atılan adımlar sadece Osmanlı devleti olarak değil, Türk milleti ve İslam dünyası adına atılmıştır. İmparatorluğun çöküş dönemi olmasına ve türlü kurumsal sorunlara rağmen dünyaya nam salan bir Osmanlı anlatısı büyütülmüştür. Dolayısıyla iyi-kötü diyalektiği ve düşman miti, dizinin anlatı dünyasına şeklini veren en önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri hakkında çokça kaynak ve net tarihi bilgiler olmasına rağmen dizide anakronik hatalar yapılmıştır. Örneğin; ilk bölümün ilk sahnesinde II. Abdülhamid, arabasıyla halkın arasında geçmektedir. Halk tarafından çokça sevgi gören Sultan, “*Padişahım çok yaşa!*” tezahüratları arasında araba yolculuğuna devam etmektedir. Oysa çok iyi bilinir ki padişah asla ulu orta öyle bir kalabalığın içinden geçmezdi (Deringil, 2019, s. 44). II. Abdülhamid'in halk tarafından ne kadar çok sevildiğini göstermek için böyle bir sahnenin kurgulandığı anlaşılmaktadır. Bir diğer sahnede ise cülusunun yirminci sene devriyesini kutlayan Abdülhamid mehter marşı ile karşılanmaktadır. Padişah tahtına doğru giderken üniformalı saray müzisyenleri mehter marşı çalmaktadır. Oysaki 1826'da II. Mahmud döneminde Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla beraber mehter marşı da kaldırılmış yerine Saray Bاندosu kurulmuştur. Dolayısıyla Abdülhamid döneminde mehter marşının varlığından söz etmek mümkün değildir. Osmanlının gücünü ve ihtişamını gösteren bir simge olarak mehter marşı ile II. Abdülhamid yan yana gösterilerek padişahın şahsında toplanan daha güçlü bir imaj sergilenmeye çalışılmıştır.

Payitaht Abdülhamid dizisinde dikkat çeken bir diğer özellik tarihi kişiliklere biçilmiş rollerdir. Bu roller daha evvel bahsedilen iyi-kötü diyalektiğinin devamı olarak da okunabilir. Buna göre örneğin; Yahudilerin Siyonist lideri Theoder Herzl, yaptıklarına karşı çıkan öz babasını zindanda zincire vurmuş ve ona işkence eden biri olarak dizide gösterilmiştir. Bu temsile göre anlaşılıyor ki; amaçları uğruna herkesi harcayabilir ve hatta çok sevdiği dindaşlarını bile acımadan amaçları uğruna feda edebilir. Yine dönemin önemli paşalarından ve aynı zamanda Abdülhamid'in kız kardeşi Seniha Sultan ile evli olan Mahmut Paşa entrikacı biri olarak gösterilmiştir. Abdülhamid'e karşı hem İngilizlerle hem de Theodor Herzl ile iş birliği yapmaktan çekinmeyen, çıkarları uğruna her şeyi yapabilecek biridir. Devletin içindeki muhaliflerle de iş birliği içindedir. Ancak bunu idealleri için değil ekonomik çıkar elde etmek ve güç kazanmak için yapmaktadır. Öyle ki Hicaz demiryolunun İngiliz ve Siyonistlerin çıkarına olması için saraya gizli yollardan girmiş, projeleri değiştirmiştir. O anda kendisini gören hizmetçi kızlardan birini susturmak için bıçaklamaktadır. Dizideki bu kurgusal anlatının tarihsel metinlerde bir karşılığı bulunmamaktadır.

Hicaz demiryolu projesi, ilk bölümden itibaren dizinin en önemli odak noktalarından birisini oluşturur. Bu proje için İngilizlerle görüşülmektedir. Dizinin en çok tartışılan sahnesi de bu görüşmeler sırasında gerçekleşecektir. II. Abdülhamid İngilizlerin teklifini kabul etmiştir ancak imzalar atılacağı zaman demiryolu güzergâhının değiştiğini fark eder. Bu duruma çok sinirlenen Abdülhamid haritaları yırtıp atar. İngiliz elçinin tehdidi

üzerine daha da sinirlenen Abdülhamid sefire tokat atar. Dizide gösterilen bu sahnenin tarihte gerçekleşmesi mümkün değildir. Osmanlı padişahları bir diplomata asla tokat atmaz; diplomasinin ve devletlerarası saygının önemini gereği konumlarının gerektirdiği derinlikte davranmaya dikkat etmişlerdir. Bu dönemde II. Abdülhamid ile İngiliz elçisinin karşılaşması tarihsel metinlerde de yer almış ancak olaylar dizide aktarıldığından çok daha farklı bir şekilde cereyan etmiştir. İngiliz elçinin imalı sözlerine karşı Abdülhamid, “Ben senin gırtlığına sarılmasını bilirdim ama ne yapayım, memurum, yapamam” demiştir (Deringil, 2019, s. 44). Hem II. Abdülhamid’in karakteri hem de Osmanlının bu yıllarda içinde bulunduğu güç durum dizide gösterildiği gibi bir sahnenin gerçekleşmesine imkân vermemektedir.

Diziyi daha heyecanlı kılmak, izleyicilerin bir sonraki sahneyi/bölümü merakla beklemesini sağlamak için resmi tarihte olmayan olaylar diziyeye eklenmiştir. 14. Bölümde II. Abdülhamid ve abisi V. Murat arasında geçen olaylar tamamen kurgu ürünü olup herhangi bir tarihsel dayanağı bulunmamaktadır. II. Abdülhamid zamanında kendisini tahttan indirip V. Murad’ı tekrar tahta geçirmek isteyenlerin girişimleri olmuş ve bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Georgeon, 2006, s. 107-110). Dizide ise olayları daha dramatize etmek için iki kardeş arasında geçen silahlı bir sahne gösterilmektedir. Abdülhamid abisine silah vererek bir seçim yapmasını ister. Saltanatı seçecekse kardeşini öldürmesi gerekmektedir. V. Murad kardeşiyle yaptığı duygusal konuşmadan sonra silahı kendi şakağına dayar, tam tetiği çekeceği sırada Abdülhamid onu durdurur. Bu ve benzeri örneklere dayanarak *Payitaht Abdülhamid* dizisinin, tarihsel gerçeklere yaslanan ancak konuyu ele alış biçimi ve tarihsel kişiliklere yüklenen roller itibarıyla bu gerçeklikten uzaklaşan bir anlatıya sahip olduğu söylenebilir.

Kuruluş Osman dizisi TRT’de yayınlanan *Diriliş Ertuğrul* dizisinin devamı olarak izleyicilerin karşısına çıkmaktadır. Konu alınan dönemle ilgili çok yeterli tarihi kaynağın olmaması bu boş alanları doldurmak için senaryoda daha çok kurguya başvurulmasını ve Osmanlı Devleti’nin kuruluş sürecini anlatırken çoğunlukla aşk, kahramanlık ve aksiyon temaları üzerinde yoğunlaşılmasını beraberinde getirmiştir.

Diriliş Ertuğrul’un devam senaryosu olmasından dolayı olduğu düşünülebilecek şekilde temel konularda dahi farklı bir tarihsel anlatı büyütülmüştür. Örneğin; Ertuğrul Gazi bir iş için Konya’ya gitmiş ve dizide yerine bey olarak da kardeşi Dünder Bey’i vekil seçmiştir. Oysa tarihsel metinlere bakıldığında böyle bir durumun olmadığı ve nitekim Ertuğrul Gazi’den sonra Osman Gazi’nin Bey olduğunu görülmektedir. Neşri Tarihi’nde Ertuğrul Bey’in ölümünden sonra bazı kesimlerin kardeşi Dünder’i bey yapmak istediği ancak çoğunluğun desteğini alan Osman Bey’in obanın başına geçtiği yazmaktadır (İnalçık, 2007, s. 506). Osman Bey’in mücadelesini pekiştirmek ve hem içte hem de dışta türlü zorlukları aştığını göstermek için kurgulanmış bir işaret olarak okunabilir. Bu vurgu 3 sezon boyunca devam ederek senaryonun temellerinden birini oluşturmuştur. Yine dizinin sezon finali olarak yayınlanan 64. Bölümünde Mustafa Kemal Atatürk’ün Çanakkale Savaşı’na damga vuran “Ben size taarruzu değil, ölmeyi emrediyorum” sözünün, Osman Bey ve Alplerine karşı savaşan Bizanslı komutana “Ben size düşünmeyi değil ölmeyi emrediyorum!” ifadeleriyle söylenmesi bir diğer tarihsel

inşa örneğidir.

Milli değerlerin ön plana çıkarıldığı dizide hem eski Türk gelenekleri hem de Türk-İslam kültürünün motifleri, karakterlerin davranış şekillerinde ve konuşma biçimlerinde kendisini göstermektedir. Dini söylem ve temsillere sıkça yer verilen dizinin pek çok sahnesinde Kuran'ı Kerim okunduğu görülür. Türklerin Bizans ve Moğollarla mücadelesi de milliyetçilik ve din üzerinden anlatılmıştır. Bu dizide de iyi-kötü çatışması kurulmuş, iyiler ve kötüler keskin çizgilerle birbirinden ayrılmış; Osman Gazi ve destekçileri mutlak iyi olarak gösterilirken, karşısında yer alan Bizans Tekfuru, Moğollar veya beyliği isteyen amcası Dünder Bey salt kötü karakterler olarak işaretlenmiştir. Hatta düşmanla kurulan bu ilişki çokça abartılarak gizli örgütlerin ve casusluk olaylarının katıldığı bir aksiyon anlatısına da zaman zaman dönüşmüştür. Örneğin; Margirit Kilisesine bağlı bir keşiş olan Efendi Yannis, gizli bir haçlı örgütü kurmuştur. Türkleri ve Müslümanları Anadolu'dan atmak isteyen bu örgütün lideri olan Yannis, kimsenin bilmediği mağarasında -ki bu mağarada insan ve hayvan bedenleri üzerine çeşitli anatomik çalışmalar yapmaktadır- planlar yapmaktadır. Bu planı doğrultusunda, İslamiyet ile savaşmak için önce onu öğrenmesi gerektiği düşüncesinden hareketle dergâha gitmiştir. Nitekim Efendi Yannis ve kızı Kulucahisar Tekfurunun karısı Prenses Sofya, Ahi Evran'a ait olduğu söylenen kutsal tahta kılıcı çalar. Osmanlının kuruluşunda etkili olan Şeyh Edebalı'nın kızı Bala Hatun ve arkadaşı Gonca Hatun ise kutsal hazine dedikleri bu kılıcı geri almak için rahibe kılığına girerek, tekfurun sarayında gizli şifreleri çözmeye çalışır. Dönemin koşullarına bakıldığında dizide anlatıldığı gibi bir şeyh kızının bu tür şeylerle uğraşması oldukça absürttür. Üstelik Efendi Yannis ve yandaşları dizide kötü olduklarını kendileri ifade etmekte, buna rağmen Türk ve Müslümanlara karşı övgü dolu sözler söylemektedirler: "Farabi senin gibi alimler ve Osman gibi savaşçılar benim dinimden olsaydı bu dünyada tanrının krallığı hüküm sürerdi" (Bozdağ, 2019c).

Kuruluş Osman dizisinin, tarihsel gerçeklerden yola çıkan ancak onun çok uzağına düşen bir kahramanlık hikayesi üzerine kurgulandığı söylenebilir. Kişisel duygular asla ideallerin önüne geçmez, milli ve dini değerler her şeyin üzerinde tutulur ve bu uğurda can verenlerle gurur duyulur ve özellikle müzikler her sahnede kendisini hissettiren bu dini-milliyetçi duyguları mühürler. Bununla birlikte tarihsel akış içerisinde çekip çıkarılan bu kurgusal dünya ile günümüz politik hayatıyla da zaman zaman kurulan bir bağ söz konusudur; yüzyıllar öncesine ait söylem ve içerikler güncel Türkiye siyasetine ilişkin göndermeler barındırır.

Hükümdarların Temsili

Muhteşem Yüzyıl dizisinin konu aldığı dönem Osmanlı tarihinin en parlak ve güçlü olduğu dönemlerinden biridir. Bu dönem yükselmenin zirvesi kabul edilir. Kanuni Sultan Süleyman bu dönemin baş aktörü ve mimarlarından biridir. Hem döneminde elde ettiği siyasal başarılar hem de Hürrem Sultan'la yaşadığı aşk onun birçok esere konu olmasını sağlamıştır. Resmi tarihte en çok ön plana çıkan özellikleri güçlü, otoriter ve adaletli bir padişah olmasıdır (Sevim ve Yücel, 1991, s. 213-214). *Muhteşem Yüzyıl* dizisinde gösterilen Sultan Süleyman karakteri büyük ölçüde bu özellikler çerçevesinde

şekillenmiştir. Dizide oldukça güçlü bir karakter çizilmiş ve adaletin en büyük temsilcisi olarak gösterilmiştir. Bu özelliği daha dizinin birinci bölümünde kendisini göstermiş, Divan toplantısında adaletsizliklerin ortadan kaldırılması için karar almıştır. Dizinin ilerleyen sezonlarında da adaletli oluşuna sıklıkla vurgu yapılmıştır. Osmanlının en bilinen dini alimlerinden olan ve aynı zamanda Kanuni döneminin şeyhülislamı Ebu Suud Efendinin diziyeye dahil olmasıyla beraber bu vurgu daha da artmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın tebdili kıyafet giyerek mahkemelerde verilen kararları bizzat denetlediği gösterilmiştir. Kanuni en yakınlarına bile bu konuda taviz vermemektedir.

Ancak bu adalet duygusu sorgulanmayan bir konu da değildir. Dizi içerisinde zaman zaman diğer karakterler tarafından Kanuni Sultan Süleyman'ın adaleti sorgulanmıştır. Şehzade Mustafa, annesi Mahidevran Sultan'ın daha fazla üzülmeye dayanmadığı için babasına “*Bu mu sizin adaletiniz?*” diyerek Kanuni Sultan Süleyman'ın adaletini sorgulatmaktadır (Okay, 2012). Hatice Sultan da öncesinde hayran olduğu abisinin adaletinin artık olmadığını söyleyerek bir başka sorgulama yapmaktadır (Şahin, 2013). İbrahim Paşa ve Şehzade Mustafa'nın boğdurulması da dizide Kanuni'nin adaletinin yeniden sorgulanmasına neden olmuştur. Dizideki kurgusal dilin, bir müddet sonra seyircinin de Kanuni'nin adaletini sorgulamasına neden olduğu söylenebilir. Tarihsel anlatımda asla sorgulanmayan adalet kavramı, dizinin oluşturduğu kurgusal dünyada farklı kereler tartışılmıştır.

Dizide yer alan diğer karakterlerin devletin bekasından çok genellikle kendi amaçları için mücadele ettikleri görülmektedir. Kanuni Sultan Süleyman ise milli unsurların en büyük temsilcisidir. Osmanlı Devleti'nin gücü ve dolayısıyla Türk milletinin ve İslam dininin gücü, Sultan Süleyman'ın davranış ve söylemleriyle gösterilmiştir. Batı dünyası karşısındaki üstünlük Divan toplantılarının çoğunda gündeme gelmiş, özellikle yabancı elçilerle yapılan görüşmelerde bu üstünlük açıkça gösterilmiştir. Venedik elçisiyle yaptığı görüşmede Sultan Süleyman “*Venedik'e ziyaret için değil almak için geleceğim*” sözlerini sarf etmiştir (Okay, 2011a). Osmanlı devletinin bu dönem Batılı devletler üzerinde kurduğu üstünlük dizideki belirli sahnelerde özellikle işlenmiştir.

Kanuni ve Hürrem aşkı tarihe ilgisi olmayan insanlar tarafından da bilinmektedir. Sadece Türk coğrafyasında değil, Batıda da pek çok kez bu aşk çeşitli alanlarda yazılmış, çizilmiş ve tiyatrolarda gösterilmiştir. *Muhteşem Yüzyıl* dizisinin yayın hayatına başlamasıyla beraber bu aşka olan ilgi artmış ve herkes tarafından konuşulmaya başlanmıştır. Bu aşkın bir tarafı olan Kanuni Sultan Süleyman, kimi zaman tarihi gerçekliklerden çıkıp günümüz dünyasına uyarlanan bir karakter haline de bürünmektedir. Tarihçilerin aktardıklarına bakıldığında Kanuni, Hürrem Sultan'dan sonra başka kadınlardan bilhassa uzak durmuştur. İlber Ortaylı (2013), katıldığı bir televizyon programında bu konuyla ilgili yorum yaparken, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'ı hayatına aldıktan sonra tek eşli olduğunu söylemiştir. Ancak dizide olayları dramatize etmek için ikili arasında gelgitler yaratılmış, üçüncü şahıslar kullanılarak olay örgüsü zenginleştirilmiştir. Tarihte var olmayan karakterler yaratılarak ve yeni temsiller oluşturularak kurgusal gerilimler daha da derinleştirilmeye çalışılmıştır.

Muhteşem Yüzyıl dizisindeki Sultan Süleyman -tarihsel gerçekliğini bir kenara bırakırsak- tipik bir başrol erkek özelliği taşımaktadır. Sevdiği kadın için imkânsız görünen şeyleri yapan, yanlış bir şey yaptığında ona kızıp cezalandıran ama günün sonunda sevdiği kadını daima kurtaran bir kahraman. Nitekim, Kanuni Sultan Süleyman genel kaidelere karşı gelerek Hürrem Sultan'la evlenip, onu kölelikten azat etmiştir.

Sultan Süleyman, kazandığı başarıların etkisiyle kibirlenmemesi gerektiğini iç konuşmalarıyla kendisine sürekli hatırlatmaktadır. Mohaç Savaşını tarihte eşi görülmemiş büyük bir zaferle kazandıktan sonra iç konuşmalarından biri daha gerçekleştirir (Okay, 2011b). Gurura kapılmak istemediği için iç sesiyle kendisini telkin etmekte ve hayatın sonsuz olmadığı, bir ölümlü olduğunu hatırlamak için geceyi bir mezar çukurunda geçirmektedir. İktidarın getirdiği olumsuzluklara kapılmak istemeyen Sultan Süleyman dizi boyunca kendisiyle mücadele etmektedir.

Kanuni Sultan Süleyman, sert ve gaddar gibi görünse de kimi zaman verdiği kararlarda zorlandığı ve kendisiyle mücadele ettiği görülmektedir. Yakın dostu olan İbrahim Paşa'yı boğdurtma kararı alan Kanuni, dostluk ve ihanete uğramışlık duyguları arasında gelgitler yaşamıştır. En büyük oğlu Şehzade Mustafa için de ölüm kararı veren Kanuni, babalık ve hükümdarlık hisleri arasında sıkışıp kalmıştır. Oğlunun kendisine ihanet edeceğinden korkan Sultan Süleyman, uzun bir süre içindeki şüphelerle mücadele etmiş, en sonunda ise bu duyguya teslim olmuştur. Oğlunun ölümünden sonra aldığı kararı sorgulamış, vicdan azabı çekmiştir. En sevdiği çocuklarından olan Şehzade Cihangir'in de abisi Mustafa'nın ölümüne dayanamayarak hayatını kaybetmesi üzerine Kanuni Sultan Süleyman'ın yasa girdiği görülür; kapalı bir odada dua edip yasını tutar. Bununla birlikte Kanuni Sultan Süleyman'ın vicdani muhasebesinin çevresindeki diğer karakterler tarafından da sorgulandığı görülmektedir. Sahn-ı Seman medresesinin müderrisi olan yakın arkadaşı Yahya Efendi, kendi oğlunun katlini emreden bir kişiyle kardeş olamayacağını söyler; eski merhametli, vicdanlı Süleyman'a ne olduğunu sorgular (Şahin, 2014a). Halk arasında da şehzade Mustafa'nın masum olduğu, Sultanın Hürrem'in oyunlarına kandığının konuşulması; Kanuni ve Hürrem arasında bir hesaplaşmaya neden olur (Şahin, 2014b).

Kanuni Sultan Süleyman'ın çektiği vicdan azabı sık sık Şehzade Mustafa'nın çocukluk hayalini görmesiyle kendisini gösterir. Mustafa'nın türbesini ziyaret ederek okuduğu şiir bu vicdan azabının neticesidir (Şahin, 2014c). En nihayetinde Kanuni Sultan Süleyman, tarihi kişiliğinin yanında; iç çatışmaları, korkuları, zaafı, aşkları, iyi ve kötü yanlarıyla temsil edilmiştir.

Payitaht Abdülhamid dizisinde izlediğimiz II. Abdülhamid, saltanatının yirminci yılını doldurmuş, Osmanlı Devleti'ni idare ederken karşısına çıkan düşmanlarla mücadele halindedir. İç siyasette muhaliflerle, dış siyasette ise başta İngiltere olmak üzere Avrupalı devletlerle uğraşmaktadır. Aynı zamanda en büyük hayali olan Hicaz Demiryolu Projesini hayata geçirmeye çalışmaktadır. *Payitaht Abdülhamid* dizisi izleyiciye tüm bu sorunların içinde ülkesi için mücadele eden kahraman bir Abdülhamid sunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin bütünlüğü ve İslamiyet'in varlığını sürdürebilmesi Abdülhamid'in varlığına bağlanmıştır. Dizide söylenen “*Biz düşerse tarih düşer, biz düşerse insanlık düşer*” sözleri dizide Abdülhamid'e yüklenen misyonun bir göstergesidir (Bodur, 2017c). Osmanlı Devleti'nin parçalanmamasını sağlayan unsur Abdülhamid'in saltanatı olarak gösterilmiş; Abdülhamid devletin, milletin, dinin temsilcisi olarak konumlandırılmıştır. Bu doğrultuda Abdülhamid'e atfen kullanılan “*yeryüzünde Allah'ın halifesi*” gibi hitaplar, tarihsel gerçeklikte karşılığı olmayan ancak izleyiciyle kurulan ideolojik bir temasın parçası olarak düşünülebilecek mefhumlardır.

Sultan Abdülhamid, tarihi kaynaklardaki kişiliğinden çok farklı bir şekilde dizide temsil edilmiştir. Katıldığı bir televizyon programında II. Abdülhamid'in karakterini anlatan İlber Ortaylı'ya göre (2018); son derece suskun, tedbirli konuşan, rengini vermeyen bir padişah'tır. Sakinliği ile bilinen Sultan Abdülhamid, dizide bir İngiliz elçisine tokat atmaktan geri durmayan hiddetli birisi olarak gösterilmiştir. Oysaki saltanatı boyunca ihtiyatlı bir diplomasi sergileyen Abdülhamid, Avrupalı devletlere karşı denge politikası uygulamıştır.

Payitaht Abdülhamid dizisinde kurgulanan II. Abdülhamid, çok zeki, asla pes etmeyen idealleri için mücadele etmekten asla yorulmayan biridir. Aynı zamanda çok dikkatli, en ufak ayrıntılardan, hal ve hareketlerden çıkarımlarda bulunabilen biridir. Osmanlı Devleti ve İslam dünyasını korumayı kendisine görev bilen Abdülhamid bu uğurda herkesle savaşmaya hazırdır. Her daim kendinden emin güçlü duruşuyla ve konuşmasıyla karşısındakilere otoritesini belli eden bir karakterdir. Sarayında israfa karşı çıkan, kendisinden önce halkını düşünen bir padişah ve aynı zamanda çocuklarıyla beraber yemek masasına oturan klasik bir aile babası olarak da gösterilmiştir. Osmanlı hanedanlığının yaşayış tarzı ve haremdeki düzene gösterilen ihtimama rağmen, dizide Abdülhamid'in sade bir hayat yaşadığı özellikle işaret edilmiştir.

Ancak Abdülhamid karakteri bu ve benzeri göndermelerle idealize edilmeye çalışılırken kimi zaman aşırılıklara da kaçılmıştır. Dizi boyunca Abdülhamid'in ağzından çıkan her cümle bir özlü söz niteliği taşımaktadır. Düşmanlarına karşı yaptığı konuşmalarda her şeyin farkında olduğunu belirten manalı cümleler kurarken, yakınlarına daima öğüt verici sözler söylemektedir. İngiliz sarayına casusluk için gönderdiği Kolağası Celal ile yaptığı konuşma dizide göze çarpan aşırılıklardan bir diğeridir. Abdülhamid sırasıyla ne yapacağını hangi kapılardan geçeceğini en ince detayına kadar anlatmaktadır.

Celal evladım girişte bir mutfak var. Sen ilk oraya gireceksin. O mutfakın güney cephesindeki son kapı bir koridora açılır. Sağdan dört kapı sayıp beşinci kapıdan içeri gireceksin. Merdivenler iyi cilalanmamıştır gıcırda parmak uçunda yürüyeceksin. Buraya kimsenin giremeyeceğinden o kadar emindirler ki hiçbir nöbetçiyle karşılaşmayacaksın. Karşında üç tane farklı renkte kapı göreceksin. En sağdaki kapı üzerindeki anahtarı alıp o siyah kapıyı açacaksın. Siyah kapıdan içeri girdikten sonra kütüphaneye ulaşacaksın. Tam karşı da en dipte eski bir kitaplık var. Kitaplığın sekizinci sıranın dördüncü rafında deri ciltli bir İncil var. O İncili çekince gizli bir kapı açılacak.

Abdülhamid'in İngiliz sarayının içini bu kadar ayrıntılı anlatmasına şaşırın Celal, padişaha bu kadar tahsilatı nereden edindiğini sorar. “*Anlattığım her odayı sadece bir*

adamım gördü. Onların anlattıklarını birleştirenince orayı gezmiş kadar oldum” cevabını vermektedir. Yine bir başka sahnede Mahmut Paşa'nın elindeki mürekkebin rengine bakarak dönemin muhalif gazetesi olan *Meşveret* gazetesini okuduğunu anlar (Bodur, 2017a).

II. Abdülhamid, benzerine ancak dramalar da rastlanabilecek durumların içinde de yer alır. Babasının ölümünden padişahı sorumlu tutan ve onu zehirlemek için saraya girmeye çalışan genç bir kız, Abdülhamid'e karşı düzenlenen bir saldırıda yaralanır ve hafızasını kaybeder. Kim olduğunu hatırlamayan bu genç kız tedavi için saraya getirilir. Padişah ailesinin bir ferdi gibi onlarla beraber sofraya oturur. İsmi bile hatırlamadığı için Abdülhamid ona Ahsen ismini verir. Hafızası yerine geldiğinde intikamını almak istese de Abdülhamid'in ne kadar iyi bir insan olduğunu gördüğü için bundan vazgeçer ve sarayı terk eder. Abdülhamid ise yıllardır çözmeye çalıştığı bir sorunun cevabının Ahsen'de olduğunu anlar. Ahsen'in gerçek ismi Melike'dir. Abdülhamid, yıllar önce Melike'nin babasıyla Vatikan'a bir casus sokmak için planlar yapar. Casus olarak gönderilecek kişi küçük yaşlardan itibaren bir Hristiyan gibi yetiştirilmiştir. Vatikan'a girmeyi başaran bu kişinin kimliğini yalnızca Melike'nin babası bilmektedir. Ancak o da öldürüldüğü için Abdülhamid casusun kim olduğu bir türlü öğrenememiştir. Aradığı bütün bu soruların cevabına ona verebilecek tek kişi Ahsen bildiği Melike'dir.

Bir Osmanlı padişahı olarak yaşamasının imkânsız olduğu bir diğer olay ise, düşman grubunda yer alan İngiliz vatandaşı Sara'nın Abdülhamid tarafından zehirlenmesidir. Panzehir ise yalnızca Yıldız Sarayının bahçesinde yetişen bir çiçektir. Sara'nın yaşaması Sultan II. Abdülhamid'in elindedir (Bodur, 2017b). En nihayetinde dizide gösterilen Abdülhamid temsili, tarihsel gerçeklere çoğunlukla uymamaktadır. *Payitaht Abdülhamid* dizisinde tarihsel gerçeklerle kurulan mesafe üzerinden yeni ve tamamen idealize edilmiş kurgusal bir Abdülhamid karakteri yaratılmıştır.

Kuruluş Osman dizisi, milli ve dini değerlere bağlılığı tarihçiler tarafından da kabul edilen bir aktör olan Osman Gazi etrafında örülmüştür. Savaşçı özelliği ön plana çıkarılmış, yiğit, cesur ve gözü kara bir karakteri vardır. Kitleleri peşinden sürükleyecek lider ruhlu kişiliği sayesinde hem kendi obası hem de diğer obalar tarafından sevilmektedir. Dizide sürekli devlet kurma idealinden bahseden Osman, Anadolu'da dağınık halde bulunun obaları birleştirmek istemektedir. Arkadaşı Aybars'a söylediği *“hayallerimizden bir devlet çıkacak”* sözüyle daha ilk bölümden büyük hedefler peşinde olduğunu göstermiştir. Kuracağı devletin milli ve dini değerler üzerine olacağını sık sık ifade etmektedir. Senaryo da Osman Bey'in bu özelliklerini destekleyecek temalar etrafında büyütülmüştür.

Osman Bey'in dikkat çeken bir diğer karakter özelliği ise asi ruhlu olmasıdır. Barış yanlısı bir politika izlemek isteyen amcası Dünder Bey, Kulucahisar Tekfuru için kılıçlar hazırlatmıştır. Dünder Bey, demircilikte usta olan yeğeni Osman Bey'e bu konuda fikir sorması üzerine *“Kabzasını kavrayıp kaleye dayanacağımız pusatları ayağına hediye diye götürürüz, neden memnun kalmasın Dünder Bey!”* diyerek amcasının izlediği politikaya karşı olduğunu göstermektedir (Bozdağ, 2019a). Amcası Dünder Bey'in yönetiminden memnun olmayan Osman, devamındaki asi hareketleriyle de çevresindeki kişilerin

tepkisini çeker, abisiyle bu yüzden sorun yaşamaya başlar. Amcasının barış yanlısı tutumuna karşılık sürekli gaza istediğini ve Hristiyanlara güven olmayacağını belirtir.

Zekasıyla da ön plana çıkan Osman Bey'in, kimsenin fark etmediği durumları fark ederek olası felaketlerin önüne geçtiğini görülür. Birinci bölümde; barış antlaşması için ziyaret ettikleri Kulucahisar kalesinde tekfura yapılmak istenen suikast meydana bulunan hiç kimse tarafından fark edilmezken Osman tarafından fark edilir. Osman daha kaleye gitmeden bir şeylerden şüphelenir ve suikast girişimini son anda engeller. Sonraki bölümlerde; tekfurun ölmesi üzerine olayı soruşturan arkadaşlarına ortada herhangi bir kanıt yok iken gizli bir örgüt şüphesinden bahseder. Anlaşılır ki, sorunların çözümünde merkez olan kişi her daim Osman'dır; yiğitliği herkes tarafından bilinir ve hatta düşmanları bile dillerinden Osman'ın bu özelliklerini düşürmez.

Osman, adaleti de kendi sağlamaya çalışır. Pazarda dolaşırken hırsızlık yapan birini görünce yakalayıp yargılama olmaksızın hemen orada elini keser (Bozdağ, 2019b). Bu davranışı yüzünden sonraki bölümlerde Şeyh Edebalı tarafından da eleştirilir. Yine bir diğer sahnede kendisine ihanet eden amcasının oğlunu hançerler, amcası kana karşılık kan istediğinde hiç tereddüt etmeden hançeri kendisine saplar. Adaleti yine kendi eliyle sağlamaya çalışır.

Dizinin işlediği ana temalardan bir tanesi de aşktır. Nitekim dizi henüz yayın hayatına başlamadan yapımcıları ve oyuncularını tarafından aşk vurgusu da çokça yapılmıştır. Osman Bey ve Bala Hatun arasındaki büyük aşk, Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli bir etken olarak izleyiciye sunulmaktadır. Tarihi kaynaklara baktığımızda böyle bir aşktan söz etmek mümkün değildir. Neşri' tarihinde Osman Bey'in gençliğinde İt-Burnu köyünden bir hatun ile macera yaşadığı yazmaktadır (İnalçık, 2007, s. 481) Ancak tarihi kaynaklarda Osman Bey'in Bala Hatun ile büyük bir aşk yaşadığına dair bir fikir birliğine varıldığını söylemek mümkün değildir. Diziye baktığımızda Osman Bey, Bala Hatun'a çok aşıktır; öyle ki çocuğunun olmama ihtimaline karşın yine de onunla evlenmek ister. Bunun devamında Osman Bey'in ikinci evliliği de babası Ertuğrul Beyin vasiyetine ve diplomatik çıkarılara bağlanmıştır. Bir varisi olsun diye babasının bıraktığı vasiyeti çiğneyemeyen Osman, böylece ikinci evliliğini gerçekleştirmiş olur. Bu kurgu sayesinde seyirci Osman'ın büyük aşkını sorgulamaz, aksine içinde bulunduğu duruma rağmen büyük aşkın devam etmesini takdir eder. Osman ilk eşine aşık ancak iki eşi arasında asla ayrımcılık yapmayan adaletli bir karakter olarak temsil edilir.

Kuruluş Osman dizisinde seyirciye sunulan Osman karakteri gaza aşkıyla yanıp tutuşan, milli değerlere bağlı, idealleri uğruna her türlü mücadeleye hazır biridir. Dizi boyunca çoğunlukta at sırtında çeşitli aksiyon ve çatışma sahnelerinde görülen Osman, davasından bir an bile kopmaz. Osman Bey'in Kuran'ı Kerim okuduğu veya dua ettiği sahnelere yer verilerek, dindar yönüne sıklıkla dikkat çekilir. Adaletli yapısıyla hem İslam kurallarına hem de Türk töresine bağlıdır. Bütün bunların yanında gerçek bir aşık, sevdiği kadını zor durumlardan kurtaran bir kahraman olarak konumlandırılır.

Sonuç

Tarih ve televizyon arasında son dönemde yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Dizi ve/veya drama programları üzerinden gerçekleşen bu temas, tarihe tanıklık ederek onu kayıt altına alan bir medya tasavvurunun yanına tarihi yeniden inşa eden bir yaklaşımı da koymaktadır. Türkiye'deki politik gündemin de etkisiyle Osmanlı tarihine gösterilen ilgideki artış, televizyon kanallarının kurumsal ihtiyaçları ve reyting beklentileriyle birleşince seyirciyle kurulan yeni bir alan ortaya çıkmıştır. Öncelikle *Muhteşem Yüzyıl* dizisiyle başlayan ve dizinin gerek yurtiçi gerekse de yurtdışında gördüğü ilgiyle birlikte ardından gelen yeni dizilere kapı açan bu serüven, hem izleyicinin tarihe daha yakından bakmasına hem kurumların ticari döngülerinin iyileşmesine hem de mevcut toplumsal öznelerin geçmişle farklı bir yerden ilişki kurmalarına imkan sağlayacak kurgusal bir dünyanın büyütülmesine imkan tanımıştır. Bu sonuncusu problemlili bir alan, zira tarih dizilerinin tarihsel gerçekliği ne oranda temsil ettiği ve/veya tarihsel gerçeklik ile medya gerçekliği arasındaki ilişki/mesafe bu süreçte en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu çalışmada da farklı tarihsel dönemlerde farklı ulusal kanallarda yayınlanan ve konusu itibarıyla tarihin farklı safhalarını ele alan üç farklı dizi analiz edilmiş; özellikle tarihin ve hükümdarların temsili meselesine odaklanılmıştır.

Muhteşem Yüzyıl dizisi; aşk, nefret, entrika gibi temalar üzerine kurulmuş, olaylar ve kişiler bu temalara göre şekillendirilmiştir. İzleyiciyi gıdıklamaya dönük unsurların ön planda olduğu görülmektedir. Dizinin genel yönelimi ya gerçekte yaşanmamış olaylar -örneğin sarayda özellikle de haremde yaşanan zehirlenmeler ve ölümler- üzerinden kurgusal bir dünya yaratmak veya yaşanmış gerçek olayları fazlaca dramatize ederek izleyici üzerindeki etkisini arttırmaya dönüktür. Dizinin oryantalist bir anlatıma sahip olduğu, milli olaylara veya dini alimlere sınırlı ölçüde yer verdiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin siyasi olaylarından çok kişileri ve kişilerin özel yaşantısını içeren konular ağırlıktadır.

Kuruluş Osman ve *Payitaht Abdülhamid* dizileri ise *Muhteşem Yüzyıl*'ın aksine daha yoğun biçimde milli ve dini unsur barındırmaktadır. *Kuruluş Osman* dizisinde geleneksel öğelerin daha çok kullanıldığını görülmektedir. Yönetim biçimi, inanç yapısı, oba ve aile yaşantıları Türk kültürünün örnekleri olarak gösterilmektedir. İslamiyet öncesi Türk kültürünün önemli öğelerinden olan düğün toyu ve kopuz eşliğinde etnik müzik kullanımı da yine dizide var olan milli öğelerdendir. *Payitaht Abdülhamid* dizisinde de kullanılan obje ve söylemlerde milli unsurlara yer verilmiştir. Her iki dizide de dini repertuvara ilişkin parçalar görülmektedir: *Kuruluş Osman* dizisinde Kuran-ı Kerim okuma sahneleri ve edilen dualar buna örnek iken, *Payitaht Abdülhamid* dizisinde ek olarak zikir sahnesi de karşımıza çıkmaktadır.

Dizilerde konu alınan hükümdarlara bakıldığında her birinin farklı özellikleri ile ön plana çıkarıldığı görülmektedir: Kanuni Sultan Süleyman, otoriter, güçlü ve adaletli olmasının yanı sıra kendisiyle daima içsel bir hesaplaşma içerisindedir. Tarihsel gerçekliğe ilişkin farklı atıflara rağmen dizide Pargalı İbrahim'in arkadaşı, Mustafa ve Bayezid'in babası ve Hürrem'e aşık bir erkektir. Sultan Abdülhamid, tüm yönleriyle idealize edilmiş

bir kahramandır. Üstün zekâsı, cesareti, analiz yeteneği, merhameti, güçlü ve otoriter yapısı ile görünür. Milli ve dini değerlere saygılı bir liderdir, daima doğru olan yapar, hiç yanıldığı görülmez. Osman Bey ise, savaşçıdır. Dizideki bütün olaylar ve karakterler Osman'ın bu savaşçı kimliğini derinleştirmek için vardır. Büyük idealleri, savaşçılığı, zekâsı, adaletli ve merhametli oluşu yanında -tıpkı Süleyman gibi- o da sevdiği kadın için kaideleri dahi zorlayan kahraman bir aşıktır.

En nihayetinde, örnek olarak alınan ve belli bir tarihsel akışa atıf yapan dizilere bakıldığında, çıkış noktası olarak belirli bir tarihsel bağlamın olduğu ancak bir televizyon anlatısına tahvil edilme sürecinde bu bağlamın kanalın yayın politikasına, izleyici ilgisine ve politik iklime bağlı olarak büyük ölçüde dönüştüğü anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda *Muhteşem Yüzyıl* dizisinde ekonomik hassasiyetlerin daha ön planda olduğu ve daha geniş bir seyirci ilgisine yönelik olacak biçimde tarihsel gerçekliğin eğilim büküldüğü söylenebilir. Buna karşın *Payitaht Abdülhamid* ve *Kuruluş Osman* dizilerinin, kullanılan görsel öğeler ve söylemler itibariyle geçmişle kurulan melankolik bir ilişkiyi işaret ettiği; geçmişe ulaşmanın imkansızlığı oranında da onu bugüne, bugünkü siyasi aktörler üzerinden taşımının gayretine atıf yaptığı söylenebilir. Bu yönüyle daha politik ve ideolojik hassasiyetlerin ön planda olduğu yapımlar olarak konumlanmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla televizyon, tarihi yeniden inşa etmekte; izleyicisine tarih içerikli yapımlar sunarken tarihsel kişi, olgu ve olayları değişen tüketim imajlarına göre yeni baştan düzenlemektedir. Tarihi şahsiyetler gerçek kişiliklerinden ziyade basmakalıp rollere dönüştürülmektedir. Tarih, mevcut zamanın ekonomik ve politik ihtiyaçlarına göre yeniden kurgulanırken, gerçekliğini de büyük ölçüde kaybetmektedir ve/veya medyanın gerçekliği, tarihsel gerçekliğin yerini almaktadır. Böylece seyirci, esasen bir tarihi değil kendi zamanını seyretmektedir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığını beyan ederiz. Aksi bir durumun tespiti halinde Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: 1. Yazarın katkı oranı %50, 2. Yazarın katkı oranı ise %50'dir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Kaynakça

- Arnold, J. N. (2007). *Tarih* (S. Çalışkan, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek* (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beratlı, N. (2006, Yaz-Güz). Bilim mi – sanat mı – propaganda mı? Tarih Nedir?. *Kıbrıs Yazıları*, (3), 3-20.
- Bilis, A. E. (2013). Popüler televizyon dizilerinden Muhteşem Yüzyıl dizisi örneğinde tarihin yapısökümü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0 (45), 19-38. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/iuifd/issue/22895/245046>

- Bodur, O. (Senarist), Uzunok, U. (Senarist) ve Akar, S. (Yönetmen). (2017a). 1. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. Y. Esenkale (Yapımcı), *Payitaht Abdülhamid* içinde. İstanbul, İstanbul: ES Film.
- Bodur, O. (Senarist), Uzunok, U. (Senarist) ve Akar, S. (Yönetmen). (2017b). 8. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. Y. Esenkale (Yapımcı), *Payitaht Abdülhamid* içinde. İstanbul, İstanbul: ES Film.
- Bodur, O. (Senarist), Uzunok, U. (Senarist) ve Akar, S. (Yönetmen). (2017c). 14. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. Y. Esenkale (Yapımcı), *Payitaht Abdülhamid* içinde. İstanbul, İstanbul: ES Film.
- Bozdağ, M. (Senarist), Engin, A. (Senarist) ve Günay, M. (Yönetmen). (2019a). 1. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. M. Bozdağ (Yapımcı), *Kuruluş Osman* içinde. İstanbul, İstanbul: Bozdağ Film.
- Bozdağ, M. (Senarist), Engin, A. (Senarist) ve Günay, M. (Yönetmen). (2019b). 3. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. M. Bozdağ (Yapımcı), *Kuruluş Osman* içinde. İstanbul, İstanbul: Bozdağ Film.
- Bozdağ, M. (Senarist), Engin, A. (Senarist) ve Günay, M. (Yönetmen). (2019c). 5. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. M. Bozdağ (Yapımcı), *Kuruluş Osman* içinde. İstanbul, İstanbul: Bozdağ Film.
- Deringil, S. (2019, Ocak). Memalik-i Mahsura: Yirmi yıl sonra. *Toplumsal Tarih Dergisi*, (301), 40-41.
- Emir, İ. Y. (2003). *Kitle iletişiminde imaj*. İstanbul: İM Yayınları.
- Erman, S. (2016). *Propaganda aracı olarak tarihi diziler: "Diriliş Ertuğrul" ve "Filinta" örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul.
- Gazi, F. (2010). *Gösterilen tarih "dönem dizileri": Senaryoya aktarılan tarih anlatımı, tarihin hikâyeleştirme içerisindeki yorumu ve inandırıcılığı; "Bu Kalp Seni Unutur mu?" örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Georgeon, F. (2006). *Sultan Abdülhamid* (A. Berktaş, Çev.). İstanbul: Homer Kitabevi.
- Hobsbawm, E. J. (2009). *Tarih üzerine* (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- İnalçık, H. (2007). Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osman Beg. *Bellekten*, 71 (261), 479-536. doi:10.37879/bellekten.2007.479
- Kütükoğlu, M. S. (1990). *Tarih araştırmalarında usul*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

- Okay, M. (Senarist), Taylan, Y. (Yönetmen) ve Taylan, D. (Yönetmen). (2011a). 9. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. T. Savcı (Yapımcı), *Muhteşem Yüzyıl* içinde. İstanbul, İstanbul: TIMS Productions.
- Okay, M. (Senarist), Taylan, Y. (Yönetmen) ve Taylan, D. (Yönetmen). (2011b). 29. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. T. Savcı (Yapımcı), *Muhteşem Yüzyıl* içinde. İstanbul, İstanbul: TIMS Productions.
- Okay, M. (Senarist), Taylan, Y. (Yönetmen) ve Taylan, D. (Yönetmen). (2012). 49. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. T. Savcı (Yapımcı), *Muhteşem Yüzyıl* içinde. İstanbul, İstanbul: TIMS Productions.
- Ortaylı, İ. (2013, 25 Ağustos). Muhteşem Yüzyıl ve tarihi olaylar [Video]. A. Güçlü (Ed.), *Genç Bakış programı* içinde. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=-SQ8n84uPck>
- Ortaylı, İ. (2018, 25 Aralık). Ulu Hakan mı Kızıl Sultan mı? [Video]. D. Bayramoğlu (Ed.), *Gündem Özel programı* içinde. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=1jsZjDuJlFo>
- Oskay, Ü. (2014). *Yıkanmak istemeyen çocuklar olalım*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Sevim, A. ve Yücel, Y. (1991). *Klasik dönemin üç büyük hükümdarı: Fatih, Yavuz, Kanuni*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Şahin, Y. (Senarist), Taylan, Y. (Yönetmen) ve Taylan, D. (Yönetmen). (2013). 102. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. T. Savcı (Yapımcı), *Muhteşem Yüzyıl* içinde. İstanbul, İstanbul: TIMS Productions.
- Şahin, Y. (Senarist), Baykal, M. (Yönetmen) ve Akaydın, Y.A. (Yönetmen). (2014a). 127. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. T. Savcı (Yapımcı), *Muhteşem Yüzyıl* içinde. İstanbul, İstanbul: TIMS Productions.
- Şahin, Y. (Senarist), Baykal, M. (Yönetmen) ve Akaydın, Y.A. (Yönetmen). (2014b). 129. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. T. Savcı (Yapımcı), *Muhteşem Yüzyıl* içinde. İstanbul, İstanbul: TIMS Productions.
- Şahin, Y. (Senarist), Baykal, M. (Yönetmen) ve Akaydın, Y.A. (Yönetmen). (2014c). 133. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. T. Savcı (Yapımcı), *Muhteşem Yüzyıl* içinde. İstanbul, İstanbul: TIMS Productions.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi* (Ş. Layikel, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yazıcı, Ş. (2014). *Televizyon dizilerinde oryantalizm etkisi: Muhteşem Yüzyıl dizisinde "harem temsili"* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.